

A magyarországi alkalmazott gyógyszerészek érdekvédelmi mozgalmi 1919-ig

Labour rights movements of the Hungarian employed pharmacists up to 1919

dr. Szmodits László

Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság

szmodits.laszlo@t-online.hu

Initially submitted March 1, 2021; accepted for publication March 29, 2021

Abstract

The Author presents the living and working conditions of the Hungarian employed pharmacists and their changes from the 19th century, up to 1919. The ideas, demands, professional political and political movements of the employed pharmacists, as well as their organizational frameworks are discussed.

Kulcsszavak: alkalmazott, egyesület, életkörülmények, főnök, gyakornok, gyógyszerellátás, gyógyszerészet, radikális mozgalom, szocialista gyógyszerészet, szövetség

Keywords: association, boss, covenant, drug supply, employee, living conditions, pharmacist's assistant, pharmacy, radical movement, trainee

Bevezetés

A gyógyszerésznek mindig voltak segítőtársai. A középkori füveskönyvek illusztrációi elárulják az elődeink gyógynövény-termesztési és illóolaj-lepárlási munkaműveleteit. A gyógyszerkészítéshez szükséges alapanyagok, drogok, így a gyökerek aprításához a férfiak a nehezebb fizikai munkát igénylő feladatokat látták el. A nők munkája a begyűjtés és a válogatás volt. Így a gyógyszerkészítőnek minden korban szüksége volt segítségre. Ezeket a feladatokat több európai országban, sőt még hazánkban is végezték. Ugyanígy az illóolaj-lepárlás is a gyógyszerészet része volt. Ez gyakran a patikához tartozó kertben történt meg. A laboránsok tekergették az illóolaj-préseket, felügyeltek a desztilláció folyamatosságára, a tüzet élesztő fűtatók nyomogatására. Így alakult ki a törő, zúzó és a rhyzotomus (gyökérhúzó) munkaköre. Őket még füveseknek is nevezték. A gyökérhúzó is gyógyszerkészítési segéderő volt, aki már jól ismerte a különböző gyógyító szerek lelőhelyeit is. Orient Gyula leírta róluk: "*Minden gyógyszerésznek szüksége van asszonyokra, férfiakra, vagy leányokra, kiket a szükséges füvek, virágok, gyökerek, magvak bizonyos időben való gyűjtésére megtanít*".

Állandó segítséget jelentett még a gyógyszerértárban a laboráns, a gyógyszerértári szolga, vagy „patikai konyhalegény”. Őt követte később a takarító, csomagoló és a küldönc. Így a gyógyszerellátás része volt a technikai személyzet alkalmazása (1, 2). Ők még nem működhetek szervezeti formában. Sőt, egy időben „technikák” néven is működtek, 1948-ig még szakképzetlenek voltak. Képzettség nélkül senki sem végezhetett gyógyszerészeti munkát a gyógyszerértárban.

Történetek a XIX. században 1906-ig

A gyógyszerértári alkalmazottak gyakran kiszolgáltatott helyzetben voltak, mert a XIX. században még hiányoztak hazánkban az alapvető munkaügyi rendeletek. A tulajdonosok állandóan a szemük előtt tartották őket és ellenőrizték a munkájukat. Gyakran előfordult, hogy a felelős vezető napokig távol volt a

gyógyszertártól szakmai és közéleti tevékenység, hobbi, vagy szabadság miatt. Ilyen helyzetben az alkalmazott gyógyszerészre hárult teljes felelősséggel a gyógyszertár működtetése. Ezért nem volt mindig felhőtlen a főnök és az alkalmazott közötti viszony.

Gyógyszerész-segéd csak az lehetett, aki 4-6 gimnáziumi osztály elvégzése után 3 évig gyakornokként gyógyszertárban működött és sikeresen letette a gyakornoki vizsgát. További egy év segédi munka múltával beiratkozhatott a Tudományegyetem Orvosi Karára, ahol 2 év múlva a sikeres szigorlatok letétele után *magister pharmaciae* oklevelet szerzett. Évekig volt alkalmazott, hogy később pénzzel és protekcióval megpályázhasson és elnyerjen egy gyógyszertár tulajdonjogát (3). Gyakornok csak gyógyszerészi felügyelettel készíthetett orvosi receptre gyógyszert, ha az nem volt erős hatású.

A XIX. században vidéken még úgy épültek a patikaházak, hogy a gyógyszertár mögött helyezkedett el a tulajdonos lakása.

A patikák szétszórt elhelyezkedése miatt akkor még nem alakulhatott ki olyan testületi szellem, amelyből egy egységes közegészségügyi és szociális program alakult volna ki. Az 1809-ben alapított Pest-Budai Gyógyszerész Testület még nem kezelte a gyakornokok, a segédek és az alkalmazottak szociális helyzetét. 1841-ben már megalakult a Pest-Budai Gyógyszerészsegédek Betegápoló Egyesülete. Mivel még társadalombiztosítás sem volt, így a segély-egylet a befizetett járulékokból támogatta anyagilag a beteg alkalmazottakat. A gyógyszerész özvegyek és árvák akkori helyzete már felvetette az önálló gyógyszerészi nyugdíjintézet létrehozásának a szükségességét. Ennek az alap szabályát 1886-ban hagyta jóvá Tisza István belügyminiszter (4, 7).

A Debrecen-Bihar Megyei Gyógyszerész Egyesület már elérkezettnek látta kimondani:

„A pályájukat végzett gyógyszerészeket egyenlő jogokkal ruházzák fel. A Testület tagja lehet minden okleveles gyógyszerész ott, ahol működik”.

Így ez a testület már a teljes egyenlőség elvére helyezkedett. Azonban a tulajdonosok ezt sokáig elvetették, mert érthető módon személyes sértésnek tartották.

A XIX. században még biztos megélhetést nyújtott egy olyan gyógyszertár, ha főúri betegeket is ellátott. Az alkalmazottak iránti kereslet területileg is nagyon egyenlőtlen volt a XIX. században. Az egyes területek csak fokozatosan kapcsolódtak be a gazdaság vérkeringésébe. Ezekről a vidékekről az ipari és mezőgazdasági termékeket már a kiépülő vasútvonalakon juttatták el a birodalom távolabbi részeibe. Az így létrejövő fellendülés hatására megnőtt az igény a kiterjedtebb egészségügyi és gyógyszerellátásra. Ezért a nagyvárosokban működő gyógyszertárak tulajdonosai nagyobb forgalmat értek el és így a magasabb jövedelem révén alkalmazottat is tudtak már foglalkoztatni, sőt még a nem okleveles segédre is igény mutatkozott. A nemzetiségi területeken a német nyelv ismerete mellett megkövetelték még a román, a szerb és a szlovák nyelvtudást is (5, 6).

1850-től 1917-ig jelentős mértékben, 540-ről 1990-re emelkedett a magyarországi gyógyszertárak száma. Amíg a XIX. század közepén országosan kb. tízezer lakosra jutott egy gyógyszertár, addig a XX. század kezdetére ez a szám már lecsökkent öt-hatezerre. Így a pálya gazdasági stabilitása lassan megingott. Ez a helyzet az 1880-as évek végéig még nem volt országos probléma, mert a segédek később beiratkoztak az egyetemre, majd néhány év múlva gyógyszertár-tulajdonosok lettek. Ez a jelenség a „boldog békeidőket” sejtették a fiatalokban és már tömegesen léptek a jobb megélhetésért a gyógyszerészi pályára. A XIX. század utolsó évtizedében már jelentős volt az alkalmazott-hiány (5).

Hazánkban a XIX. század végén a gyógyszertárak reggel 5 órakor, télen 6-kor nyíltak és este 9-kor, vagy 10-kor zártak. A gyógyszertári szolgálat folyamatosan 3 napon át tartott. Nem volt étkezési idő. Az alkalmazottak teljes ellátást kaptak és az étkezéseik idején többször fel kellett ugraniuk, hogy a betegeket ellássák. Ott, ahol csak egy beosztott volt, minden éjjel ügyeletet kellett tartaniuk. A szabadnap, kimenő nagyon kevés volt. Budapesten hetenként egy szabadnapot kaphatott az alkalmazott. Már régi kívánsága

volt az alkalmazottaknak, hogy legyen tanult emberhez méltó saját szobájuk. Ez gyakran a materiális kamra egy elválasztó fallal ellátott része volt, ablak nélkül. Itt egy összehajtható vaságy állt csak rendelkezésre. Ezen a kamrán járt keresztül a főnök és a család. Vidéken az okleveles gyógyszerészek havi bére 30-35 Ft volt teljes ellátással. A segédek 20-30 Ft-ot kaptak. A fővárosban ez valamivel jobb volt: 35-45 Ft ellátással, vagy ellátás nélkül 60-80 Ft. Koronában számítva ez vidéken 150, Budapesten 180 korona volt. Időnként járt havi 10 korona fizetésemelés. Ez a megélhetéshez nagyon kevés volt, mert ebből az alkalmazottak nem tudtak a nyáron két hétre egy üdülőhelyre sem eljutni. Gondot okozott az is, ha pár éves szolgálattal felmondták az állásukat, az új helyen pedig újra kezdő fizetést kaphattak. Még nem vették figyelembe a szolgálati éveket a fizetésekénél. Ezt a kérdést Ausztriában hamarabb rendezték, de nálunk ez soha nem valósult meg (6).

Lukács István 1890-ben így írt erről a Gyógyszerészi Hetilapban:

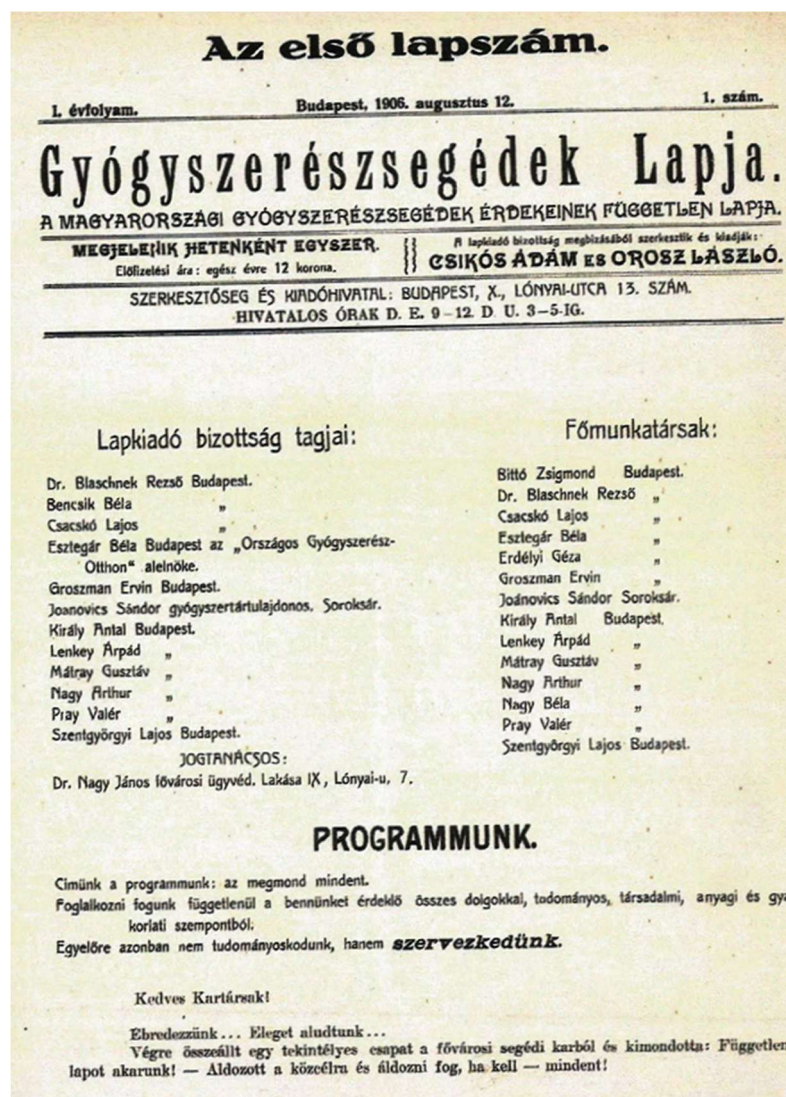
„Ha segédeinknek a múltban olyan kedvező anyagi létet biztosítottunk volna, amely állásukat ne még nehezebbé, hanem annak anyagi terheit ellensúlyozta volna, a jó akarat, a megbecsülés és elismerés köréből egy sem hiányozna”.

Lukács István 1891 végén felszólította az alkalmazottakat egy Gyógyszerészsegédi Kör megalapítására. Azonban az egy évvel később megalakult Gyógyszerészi Körben még a kulturális szempontok kerültek az előtérbe, az érdekvédelem háttérbe szorult. Az elnök Bayer Antal gyógyszer-tulajdonos, az alelnök pedig Buzinkay László gyógyszerész volt. Ő többször síkra szállt korábban egy saját szoba érdekében. A Kör működése rövidesen elhalt. 1893-ban egy 15 tagú akcióbizottságot hoztak létre az alkalmazotti törekvések megfogalmazására. Az elnök ismét Buzinkay László lett. Napi 12 órás munkaidőt, fizetésemelést, emberibb otthont, heti másfél nap szabad napot és évi 14 nap fizetett szabadságot kértek. Kifogásolták azt is, hogy a vidéki gyógyszer-tulajdonosi jogosítvány iránti pályázók Budapesten nem kaphattak állást. A Budapesti Gyógyszerész Testület 1893. I. 1-től bevezette a patikák esti 9 órás zárását. Ekkor már törölték a pályázók budapesti bojkottját, de a többi követelést elutasították. Öt évvel később Havelka Ignác kezdeményezésére újra napirendre került az alkalmazottak érdekvédelmi szervezetbe tömörülésének szükségessége. Az elnök Szöcs Károly, a pénztáros Havelka Ignác lett. Sajnos ez a tömörülés is hamar megtorpant, mert Buzinkay a Baranyai megyei Véméden lett tulajdonos, Szöcs pedig a kultuszminisztériumban számtisztai állást kapott. A századforduló után a segédek követelései mind gyakrabban éledtek fel, sőt 1901-ben a különösen méltánytalan patikajog-adományozások már a sztrájk gondolatát is felvetette. Az alkalmazottak 1902-1903 fordulóján emlékiratot intéztek a Budapesti Gyógyszerész Testülethez, amelyben összegezték a már ismert sérelmeiket. A tulajdonosok azonban mindezeket még elutasították, csupán a lakások minőségében ígértek változást (6).

Az alkalmazottak sohasem szólhattak bele a gyógyszer-tulajdonosok szakmai és gazdasági működésébe, de az önálló szakmai ésszerűsítő javaslataikat mindig elismerték.

A 37193/1896 évi B. M. és VKM. számú rendelet már lehetővé tette nők gyógyszerészi pályára lépését. Egy gyógyszer-tulajdonosban a gyakornokok száma már nem haladhatta meg a diplomás alkalmazottak számát. A tulajdonosok azon is felháborodtak, hogy a velük egyenlő végzettségű alkalmazottak saját érdekvédelmi tömörülésbe törekcszenek. Az alkalmazotti mozgalom abban az időben jelentősen meggyökeresedett, mert 1906. VIII. 12-én megjelent a „Gyógyszerészsegédek Lapja” első száma, mint a magyarországi gyógyszerészsegédek érdekeinek független újságja. Még ebben az évben, 1906. XII. 8-án megalakult a Magyarországi Gyógyszerészsegédek Országos Szövetsége. Az alapító ülésen Esztergár Bélát választották meg a Szövetség elnökévé. Elnöki beszédében többek között ezeket mondta: *„Alig van életpálya Magyarországon, ahol a pályán működők a helyzetükön ne javítottak volna. Meggyőződünk arról, hogy helyzetünk javítása csakis önmagunktól, lelkes és becsületes össze tartásunktól függ. Nekünk évtizedes mulasztásainkat kell a programunk keretében feldolgozni. Kitűzött feladatunk minden egyes pontja*

becsületesen átgondolt lelkiismeretes megoldása a tulajdonos és a segéd közötti viszonyoknak... Higgadt férfiakhoz illő komoly méltóság az egyedüli eszköz – még ma, – amivel erőnket bizonyítjuk” (8).

1. ábra Gyógyszerészségédek lapja

A Szövetség programja

A jelenlévők elfogadták a programot: a szolgálati idővel arányos fizetésemelés, lakáskérdés rendezése, éjjeli ügyelet rendezése, negyednaponként egy teljes szabad nap, másfélórás ebéd- és egy órai vacsoraidő, évi két hét fizetett szabadság, a gyógyszerárak esti 20 órai zárása, a jogadományozások igazságos rendezése.

1907. július 1-től teljesült a kért szabadidő. A reggeli nyitást 7 órától fél 8 nyolcra módosították, de az esti 21 óras záráson nem változtattak. A többi követelést ismét elutasították. 1908. júniusától már „Gyógyszerészek Lapja” címen jelent meg a Szövetség folyóirata havonta kétszer. A Magyarországi Gyógyszerész Egyesület és a Budapesti Gyógyszerész Testület vezetőségének elutasító magatartásával szemben a vidéki gyógyszerészek nagyon kedvezően fogadták az alkalmazottak követeléseit. Ekkor már Mátray Gusztáv volt az elnök. A Szövetség debreceni országos gyűléséről így tudósított a Gyógyszerészek Lapja 1907. IX. 1-i száma:

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

dr. Szmodics László

„Szövetségünk eddigi működését a debreceni országos gyűlés szívesen fogadta és küzdelmünk erkölcsi törekvéseihez egyhangú állásponttal járult hozzá. Az érettségi kötelezővé tételét is mindenki elfogadja, a specialitások elleni harcot magáévá teszi. Karunk erkölcsi színvonalának emelését teljesen abban a szellemben vezeti, mint Szövetségünk. A jogadományozások terén egy kiküldött nagybizottság fogja tárgyilagos bírálat alá venni Szövetségünk programját” (8).

Galilei Kör

Itt találkozunk először a szocialista szervezkedés szándékával. 1908. XI. 22-én alakult meg a Galilei Kör. Az első elnöke dr. Polányi Károly gazdaságtörténész, társadalomfilozófus volt. A Kör 871 tagjából 68 gyógyszerészhallgató volt. 1909 márciusában létrejött a Kör gyógyszerész szakosztálya. Később már diplomásként is részt vettek a Kör munkálataiban. Ennek a keretében született meg dr. Forgács Rezső gyógyszerész gyógyszerészkamarai tervezete 1911-ben. A gyógyszerészképzés megújítását is szorgalmazták egy kibővített ülésen, amelyhez neves professzorok szóltak hozzá (9). A Történelmi Szemle lekötölte a Galilei Kör 1912. évi tagjainak a névsorát a gyógyszerészekkel (10). A Galilei Kört 1919-ben, a Tanácsköztársaság után feloszlatták.

A Szövetség működése és kettészakadása

Millner György a Szövetség új elnöke 1912-ben egy új programot javasolt, amely tovább fejlesztette a Szövetség régi programját: a 10 órás napi munkaidő, a vasárnapi munkaszünet, a korpótlék, a továbbképzés, a gyógyszerési kamarák sürgetése, a percentezések megszüntetése, a gyógyszerészet tudományos elvei és a jóléti intézmények létrehozása. A további eredményeket már hátráltatta a tulajdonosi karral kialakult belső harc (11).

Bevonult a Szövetségbe 1912-ben újra a szocialista gondolat: Szántó Sándor cikket írt „A gyógyszerész segédek és a szocializmus” címmel a Gyógyszerészek Lapja 1912. III. 17-i számában. Szerinte az eddigi eredménytelenséget csak a szakszervezetté alakulás tudja eredményes munkára változtatni. Szántó ugyanazt kérte pár nap múlva a közgyűlésen: a Szövetség alakuljon át szakszervezetté és lépjen át a Szakszervezeti Tanácsba. Kis Károly az indítványról azt kérte, hogy aki óhajt, az egyénileg lépjen be a Szociáldemokrata Pártba. Millner azonban akkor még szembeszállt ezzel a mozgalommal. Így ezt követően a két tábor, a radikálisok és a konzervatívok állandó vitája bontakozott ki. Amikor 1913-ban a laptulajdonos Orosz Lászlóval kötendő szerződés kapcsán a radikálisok azt követelték, hogy a főszerkesztő működését egy bizottság ellenőrizze, Orosz ezért teljes joggal felháborodott és kilépett a Szövetségből. Vele együtt mintegy kétszázan léptek ki és megalapították a Gyakorló Gyógyszerészek Országos Szövetségét. Lapjuk változatlanul a „Gyógyszerészek Lapja” maradt. A radikálisok a régi Segédszövetségben maradtak. Maurer Armandot választották elnöké és egy új lapot indítottak „Gyógyszerész Újság” címmel (11).

Budapesti gyógyszerész-sztrájk

1914-től kötelezővé tették az érettségi vizsgát. Közben a kereskedelmi miniszter az üzletek záróját este 8 órában határozta meg. Abban az időben még este 9-kor zártak be a gyógyszertárak. A Budapesti Gyógyszerész Testület 20.30-as zárást akart rögzíteni. A Szövetségek vezetői belátták, hogy a záróra kérdésben előbbre kell jutni. A közös érdek ültette őket a tárgyalóasztalhoz. Az 1914. évi nagygyűlésen úgy határoztak, hogy a gyógyszertárak este 8 órai zárását követelik. 1909 óta már este 8-kor zártak a debreceni gyógyszertárak. Sőt, a szolnoki gyógyszertárak vasárnap délután már felváltva voltak nyitva. A budapesti alkalmazottak már eldöntötték az esti 8 órai zárást. Ezzel szemben a Budapesti Gyógyszerész Testület még az esti fél 9-es zárást követelte. Több tárgyalás és nagygyűlés, valamint érdemi válaszok hiányában a 36-os

bizottság szervezte meg az 1914. VI. 6-tól kezdődött sztrájkot. Ez nem vonatkozott Budapesten hat közforgalmú és a kórházi gyógyszerertárra. A belügyminiszter nevében Horváth Emil államtitkár kezdett közvetíteni, de nem volt hajlandó a tárgyalásra a sztrájkot szervező 36-os bizottság. Nehezítette a helyzetet az is, hogy a tulajdonosok nem akarták visszavenni a sztrájkban résztvevő kollégákat. Ez a kérdés a budapesti alpolgármester és a tisztiorvos közreműködésével hamar rendeződött. Így 1914. VI. 12-én újra megnyíltak a gyógyszerertárak. Az egyhetes budapesti gyógyszerész sztrájk keretében 320 budapesti gyógyszerész szüntette be a munkát. Azonban eredménytelen volt a sztrájk, mert azt a Budapesti Gyógyszerész Testület letörte. Egyedül csak a Korpótlékos Pénztár ügyében ígértek akkor előrehaladást, de ez később sem valósult meg (12, 13).

A Szövetség működése 1914-1918 között

1914-1919 márciusa között Kis Károly állt a Gyakorló Gyógyszerészek Szövetsége élén. A Szövetség tevékenysége akkor a háborús katonai szolgálatra terjedt ki elsősorban. Arra törekedett, hogy a hadba vonultaknak minden előnyt kiharcoljon. A Belügy- és a Honvédelmi Minisztériumban sikerült eredményt elérni az alkalmazott gyógyszerészek jobb előmenetele érdekében. Eredményes akciót indított a gyógyszerész hadifoglyok kicserélése érdekében is. Közben biztosítani kellett a hazai gyógyszerertárak zavartalan működését, ha a tulajdonosok a fronton harcoltak. Emellett harcot vívott a Szövetség az állandóan változó és rossz taxa revíziójáért. 1916-ban elérték az éjjeli taxa bevezetését és kiharcolták az éjjeli szolgálatban a piperecikkek expedálásának tilalmát. Nemcsak a nagy drágaság, hanem az alkalmazottak hiánya is jelen volt.

A háborús gazdálkodás lassan már minden területre kiterjedt. A fontos éleletszükségleti cikkekre bevezették 1917-ben a jegyrendszert. A világítással és a tüzelőanyaggal való takarékoskodás érdekében bevezették a nyári időszámítást. Elrendelték az üzletek este 7 órai zárását. A Szövetség azt remélte, hogy ezt majd a gyógyszerertárakra is kiterjesztik. Erre Tisza István miniszterelnök úgy válaszolt, hogy a gyógyszerertárra, mint közegészségügyi intézményre ez nem vonatkozhat. A gyógyszerertárakban az esti 8 óras zárás 1917. július 15-én lépett csak életbe (14).

A Szövetségek működése 1918-1919-ben

A háborús viszonyok nagyon súlyosan érintették a gyógyszerellátást. Az antant országai gazdasági blokádot indítottak Magyarország ellen. Így megszűnt külföldről a gyógyszerek, drogok és az alap anyagok behozatala. Így nagyon megcsappantak a gyógyszerkészletek. Ezért hozták a létre 1918. VI. 15-én a Gyógyszerforgalmi Kirendeltséget, amely központosította a gyógyszerek gyártását és elosztását. Igyekeztek felszabadítani a honvédség gyógyszer- és kötszerkészletét is. A működése kiterjedt a meglévő hiánycikkek készletének felmérésére. Az import gyógyszerek hiánya miatt a külföldi gyógyszerek és drogok helyett a Gyógynövényforgalmi Iroda a hazai gyógynövények nagybani termesztését szorgalmazta és a külföldi gyógynövények hazai helyettesítését tűzték ki célul. Dr. Darvas Ferenc hazai gyógynövényekből összeállított teapótszert vezetett be a katonák és a beteg gyermekek teáztatására (15, 16).

Az I. világháború végén nagyon jelentős volt hazánkban az infláció, a munkaerőhiány és a gyógyszerhiány. Az újpesti gyógyszerészek 1918. V. 28-án értekezletet tartottak dr. Szabó Béla és Mezei Elek elnökletével. Ezen egyöntetűen úgy határoztak, hogy VI. 15-től kezdve a kerületi pénztárnak, az egyleteknek és a betegsegélyző pénztáraknak nem adják meg az 1,5%-os engedményt gyógyszervásárlás esetén. Ez ellen az Országos Munkásbiztosító Pénztár gyógyszerésze erősen tiltakozott. Dr. Szabó Béla a válaszában kijelentette:

„A gyógyszerészek nem harcolni akarnak a pénztárral, hanem a maguk megélhetését keresik azzal, hogy a gyógyszerek beszerzési és eladási árát összhangba akarják hozni. Nem honorálhatják, hogy a pénztárnak

még százalékot is adjanak azok után a receptek után, amelyekre amúgy is ráfizetnek. Sőt még hosszú hitelt is adjanak a pénzárnak, amikor ők mindent készpénzzel vásárolnak. (17, 18). Dr. Szabó Béla álláspontjának helyességét az idő is igazolta, bár sokan kritizálták őt ezért.

A radikális Gyógyszerész Szövetség közel 1500 tagjával 1918. VIII. 7-én belépett a Szakszervezeti Tanácsba (18). Akkor már kiéleződtek a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület és a Budapesti Gyógyszerész Testület belső ellentétei, továbbá a fővárosi és vidéki gyógyszertárak közötti jövedelmezési különbség fokozták a vidéki gyógyszerészek elégedetlenségét. A vidéki patikák a magisztrális gyógyszerek és a specialitások forgalmazásából éltek. Ezzel szemben Budapesten jelentősebb volt a piperecikkek és a kozmetikumok forgalma. Így alakult meg 1918. IX. 22-én a Vidéki Gyógyszerészek Országos Szövetsége. Ez a vidéki gyógyszerészek érdekeit képviselte, ami nem esett egybe a fővárosi kollégák érdekeivel. A megalakulás után három héttel már 900 tagja volt (19).

Károlyi Mihály miniszterelnök az 1918. XI. 14-én aláírt 4951/1918. M. E. számú rendeletével szabályozta a kereskedősegédek, az ipari és kereskedelmi vállalatok tisztségviselőinek szolgálati viszonyát. Ezt a rendeletet 1918. XII. 19-én 6488/1918 M. E. számon a gyógyszertári alkalmazottakra is kiterjesztették. A 15 paragrafusból álló rendelet első pontja a katonai szolgálatot teljesítettekhez vonatkozott. Ha az illető a visszatérése után leszerelt és 4 héten belül a munkáltatójához fordult, a munkaügyi szolgálati viszonya újra érvénybe lépett. Ha sérülés, vagy betegség miatt 4 héten belül nem volt képes munkába állni a dolgozó, akkor az akadályozó körülményt érdemben kellett igazolnia. Kitért a rendelet a felmondási időre és végkielégítésre is. A rendelet erősen szociális volt az alkalmazottakra. De nem tért ki már arra, ha az alkalmazott a rendeletre nem megfelelő magatartást tanúsított. Így a rendelet a főnök és alkalmazott közötti viszonyra is hatással volt (20).

1918. november 21-én megalakult az Országos Magyar Gyógyszerész Tanács dr. Zoltán Béla elnökletével. A társelnök Szántó Sándor volt. Huszonegy tulajdonos és ugyanannyi alkalmazott tagja volt. Tervbe vette a Tanácsban a tulajdonosi és az alkalmazotti kar paritásos képviselőit, a gyógyszerészi törvény reformját, a gyógyszertári jogosítványok átruházhatatlanságának elve alapján, a gyógyszertárak értékének megóvása mellett. Az alkalmazottak egy része a szabad ipar mellett követelte a gyógyszertárak átruházatlanná tételét, a radikálisok pedig a gyógyszertárak államosítása mellett törtek lándzsát. Mind a két kar közös beadványban fordult a kormányhoz a gyógyszertári munkadíjak emelése érdekében. Azonban a fellépett ellentétek miatt a Tanács csak néhány határozatot tudott hozni, ezért hamar feloszlott. Akkor már állandósultak a konfliktusok a Gyakorló Gyógyszerészek Országos Szövetsége és a Gyógyszerészsegédek Országos Szövetsége között. Az utóbbiak a gyógyszerellátás gondjainak megoldásához minden áron követelték az államosítást, míg a konzervatívok azt még ellenezték (21).

Kollektív szerződés 1918-ban

Az 1918. októberi forradalmi átalakulás hatással volt a munkaügyi feltételekre és a fizetési viszonyokra. Így tárgyalás kezdődött az alkalmazotti kar és a Budapesti Gyógyszerész Testület között. A tárgyalásokon a Kis Károly vezette Gyakorló Gyógyszerészek Országos Szövetsége vett részt. A szocialista szövetség elhatárolta magát a reformoktól. A tárgyalások lezárulása után, 1918. XII. 15-én lépett életbe a Kollektív Szerződés. Főbb pontjai:

1. Budapesti gyógyszertárakban csak olyan gyógyszerészek alkalmazhatók, akik valamelyik segédszövetség tagjai.
2. Okleveles gyógyszerész havi fizetése 1200 korona, a nem okleveleseké 1000 korona.
3. Az alkalmazott minden harmadik napja szabad volt.
4. Az ebéridő 2 óra.
5. Szabályozta a háborúból visszatért katonák szolgálatba való visszafogadását.

6. Szabályozta az ügyeletet és a felmondást.

7. A gyógyszerterek nyitva tartási ideje reggel 8-tól este 8-ig tart.

8. A nyugdíjintézeti tagok járulékának felét a munkáltató volt köteles fizetni.

Az alkalmazottak munkafeltételeiben kielégítő változásokat hozott a forradalom az adott helyzetben (22).

Események 1919 első hónapjaiban

1919. év első három hónapjában tovább folytatódott az érdekelletét a Gyakorló Gyógyszerészek Országos Szövetsége és a radikális szocialista Gyógyszerészsegédek Országos Szövetsége között.

Kis Károly, a Szövetség elnöke az 1919. I. 8-án tartott választmányi ülésen bejelentette a gyógyszerügyi jogosítványa elnyerését és lemondott az elnökségről. Azonban a választmány tagjai felkérésére még elvállalta az elnökséget a következő közgyűlésig. Azonban ez a Tanácsköztársaság kikiáltása miatt már elmaradt (23).

Orosz László, a Gyakorló Gyógyszerészek Országos Szövetségének titkára „Megoldás” című cikkében egyebek között ezt írta:

„A Gyakorló Gyógyszerészek Országos Szövetsége programja alapján igazságosan lehetne megoldani a gyógyszerészet nehéz problémáját. A Szövetség a magántulajdon elve és védelme alatt áll. Ez a felfogás nincs ellentétben a kormányzásban résztvevő pártok programjával és így létezése nem vonható kétségbe. A Szövetség ezen álláspontját összhangba kívánja hozni avval a megalkuvást nem ismerő követelménnyel, hogy az arra érdemes jog-várományosok azonnal elhelyezkedhessenek. A jövőre nézve törvényes kapjanak az elsőbbség elvének mindenkor érvényesülésére... Elvként kimondható, hogy az összes gyógyszerár átruházatlan, illetve nem adhatók el, kivéve azokat az eseteket, amikor a tulajdonos még az életében megváltja a gyógyszerárának az eladhatósági jogát. Ebben az esetben úgy érvényesülne a magántulajdon védelme, ha mindenki egy bizonyos pénzösszeg befizetése ellenében időről-időre megváltja azt a jogot, amellyel a gyógyszerár eladhatóságát, tehát a vagyonát biztosítja. Ugyanis illetéket kell fizetni annak, akire a jogosítvány átruháztnak... Hátra van még az arra érdemes gyógyszerész alkalmazottak önállósításának a kérdése. Ez úgy volna lehetséges, ha minden bizonyos lélekszámot meghaladó község területére új pályázatot írnának ki. Így minden 6000 lélekre jusson egy gyógyszerár. A jog-várományosok nagy többsége üdvözlőné ezt, hiszen nyilvánvaló, hogy ehhez a segédkar radikális szervezetében is vannak hívei, talán többen, mint gondolnánk” (24). Azonban a gyógyszerárak átruházhatatlansága ügyében megszületett a jogi szabályozás.

1919. III. 2-án közgyűlést tartott a radikális Gyógyszerészsegédek Országos Szövetsége Neuwrith Béla elnökletével. Az elnöki jelentés után, de még a napirend előtt felszólalt Preisz Mór, a Szakszervezeti Tanács nevében:

„A Szövetség, mint szakszervezet nem képviselhet más álláspontot, mint a közérdeket, vagyis a gyógyszerárak államosítását. Ezt a programot fogom keresztül vinni. Az alkalmazott gyógyszerészek egyesülése nem állhat más alapon, mint a szakszervezeti tanács”.

A radikális Gyógyszerész Szövetség ellenezte a gyógyszerárak átruházhatatlanságát. Szántó Sándor javaslatára Maurer Armandot tiszteletbeli taggá választották meg. Ezt követően a közgyűlés Szántó Sándort választotta meg a Szövetség elnökévé. A közgyűlés végén bejelentették, hogy a Szövetség a jövőben Magyar Gyógyszerészek Szakszervezete néven működik tovább (25).

A Tanácsköztársaság kikiáltása után, 1919. március 22-én a Gyakorló Gyógyszerészek Szövetsége feloszlott. Felkérte a tagságot, hogy egyenként lépjenek át a Gyógyszerész Szakszervezetbe. Ezt a határozatot ezután közzétették a szakszervezet elnökségével (26).

Az egykori követelésekből az 1930-as években néhány további problémát még rendeztek a kamara és a

korpótlékos pénztár kivételével. A további szakmai események alakulása már egy másik történet, azonban már ez is megjelent és olvasható 1944 végéig (19).

1945 után már nem működött többet alkalmazotti szervezet.

Irodalom

1. BARADLAI János, BÁRSONY Elemér: A magyarországi gyógyszerészet története. Budapest, I. kötet, 146, 275-277 (1930).
2. A Pécsi 10/1-es gyógyszertár szocialista brigádja: A gyógyszerész segítőtársai egykor és most. Gyógyszerésztörténeti Diárium, 3, 3, 23-28 (1974).
3. RÁDÓCZY Gyula: A magyarországi gyógyszerészképzés fejlődése. Orvostörténeti Közlemények. Budapest, 117-120. kötet, 39-68 (1987).
4. HALMAI János: A gyógyszerészet története. Egyetemi jegyzet. Budapest, 53 (1969).
5. TORNAI Atila: Gyógyszertár-tulajdonosok és alkalmazottak munkabér- és életviszonyai a XIX. század közepén. Gyógyszerészet, 29. 6, 221-225 (1985).
6. LÁRENCZ László: Gyógyszerészségédek szociális helyzete és törekvései a XIX. században. Gyógyszerészet, 18, 3, 103-105 (1974).
7. HALMAI János: i. m. 64p.
8. BÁNYAI Károly: Harminc év krónikája, A gyógyszerészi szociális mozgalmak története. 1906-1936. Budapest. 3-13 (1941).
9. CSENDERLIK Péter: Radikálisok, szabad gondolkodók, ateisták. A Galilei Kör története. Tatabánya, 121-127 (2017).
10. VARGA F. János: A Galilei Kör névsora 1912-ben. Történelmi Szemle, 19, 1-2, 211-234 (1976).
11. BÁNYAI Károly: i. m. 55-59p.
12. RÁDÓCZY Gyula: A magyar gyógyszerészek érdekvédelmi szervezeteinek mozgalmi. II. rész. Gyógyszerészet, 34, 4, 205-209 (1990).
13. KEMPLER Kurt: A magyarországi gyógyszerészet története a századfordulón. Budapest, 117-122 (1984).
14. BÁNYAI Károly: i. m. 93-108p.
15. BARADLAI János, BÁRSONY Elemér: i. m. II. kötet, 560-562p.
16. SZMODITS László: Dr. Darvas Ferenc. (1883-1934). Gyógyszerészet, 28, 5, 187-190 (1984).
17. Gyógyszerészi Közlöny, 34, 23, 330 (1918).
18. BARADLAI János, BÁRSONY Elemér: i. m. II. kötet, 426-427p.
19. SZMODITS László: Gyógyszerészi szervezetek története 1919-1944 között.
www.gyogyszerestortenet.hu/wp-content/uploads/2020/12/Szmodits/%Tarsasagok/%tortenelem
20. Gyógyszerészi Hetilap, 58, 3, 30-33, 37 (1919).
21. BÁNYAI Károly: i. m. 120-123p.
22. BÁNYAI Károly: i. m. 123-124p.
23. Gyógyszerészek Lapja, 14, 8, 29-30 (1919).
24. Gyógyszerészek Lapja, 14, 10. 38-38 (1919).
25. Gyógyszerészek Lapja, 14, 10, 27 (1919).
26. Gyógyszerészi Hetilap, 58, 10, 121-123 (1919).
27. BÁNYAI Károly